

Dr. Burak ERDEM
Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Anayasa Hukuku Anabilim Dalı

**ANAYASA MAHKEMESİ VE AVRUPA İNSAN
HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHATLARI
IŞIĞINDA SENDİKAL HAKLAR**

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	V
KISALTMALAR.....	XIX
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

SENDİKAL HAKLARIN DOĞUŞU, TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDEKİ GELİŞİMİ VE TEMEL NİTELİKLERİ

I. SENDİKAL HAKLARA İLİŞKİN TEMEL HUSUSLAR.....	10
A. Sendika Kavramı ve Sendikaların Temel Faaliyetleri.....	10
B. Kapsam ve İçerik Yönünden Sendikal Haklar	13
C. Sendikal Haklara İlişkin Hukuki Düzenlemeler	14
1. Ulusal Düzenlemeler	14
2. Uluslararası Düzenlemeler	18
II. SENDİKACILIK HAREKETLERİNİN ORTAYA ÇIKIŞ VE GELİŞİM SÜRECİ.....	23
A. Sendikacılık Hareketlerini Ortaya Çıkaran Etmenler.....	23
1. İktisadi Etmen: Sanayi Devriminin Çalışma İlişkilerinin Yapısını Kökten Değiştirmesi	23
2. Hukuki Etmen: Sözleşme Özgürlüğü İlkesinin Yarattığı Ağır Tahribat	25
B. Sendikacılık Hareketlerinin Dünyadaki Gelişim Süreci.....	27
1. Örgütsüz Biçimde Verilen İlk Tepkiler	27
2. Örgütlü Sendikal Hareketler.....	31
a. Devrimci-Enternasyonalist Sendikacılık	35

i. Anarko-Sendikalist Hareket.....	35
ii. Marksist-Leninist Sendikacılık.....	36
b. Muhafazakâr-Reformist Sendikacılık.....	41
i. İngiliz Sendikacılığı.....	43
ii. Amerikan Sendikacılığı.....	46
iii. İskandinav Sendikacılığı.....	49
iv. Hristiyan Sendikacılığı.....	50
C. Sendikacılık Hareketlerinin Ülkemizdeki Tarihsel Gelişimi.....	52
1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde.....	52
2. 1924 Anayasası Döneminde.....	58
a. Tek Partili Dönemde (1923-1946 Yılları Arasında).....	58
b. Çok Partili Dönemde (1946-1960 Yılları Arasında).....	65
3. 1961 Anayasası Döneminde.....	72
4. 1982 Anayasası Döneminde.....	79
a. 1980'li Yıllarda.....	79
b. 1990'lı Yıllarda.....	84
c. 2000 Sonrası Dönemde.....	86
III. SOSYAL HAK OLARAK SENDİKAL HAKLARIN ORTAYA	
ÇIKIŞ SÜRECİ.....	90
A. Klasik Hak ve Özgürlüklerin Doğuş Süreci.....	90
B. Sosyal Hakların Doğuşu ve Sosyal Politikaların	
Benimsenmesi Süreci.....	94
IV. SENDİKAL HAKLARIN KENDİNE ÖZGÜ NİTELİKLERİ.....	100
A. Neoliberal Düzen Gerekleriyle Çatışan Bir Sosyal Hak Olması..	100
B. Siyasi Veçheyi Haiz Bir Sosyal Hak Olması.....	103
1. Genel Olarak.....	103
2. Sendikal Hak ve Faaliyetlere Siyasi Veçhe Kazandıran	
Temel Gerekçeler.....	106
a. Emek Piyasası ve Çalışma İlişkilerinin Devlet	
Tarafından Regülasyonu.....	107

b. Mesleki ve Ekonomik Sorunların Doğası Gereği Siyasi Yönünün Bulunması.....	109
c. Toplumsal Sınıf Kavramına Dayalı Siyaset Olgusu	110
d. Çağdaş Demokrasi Modelinin Gereklere.....	111

BÖLÜM II

SENDİKAL HAKLARIN KORUNMASINDA ANAYASA MAHKEMESİ VE AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNİN TEMEL YAKLAŞIMI

I. SENDİKAL HAKLARA VERİLEN ÖNEM VE UYGULANAN KORUMA SİSTEMİ	114
A. Sendikal Haklara Verilen Önem.....	114
B. Sendikal Haklara Uygulanan Koruma Sistemi.....	120
1. Üç Aşamalı Test.....	120
a. Kamusal Müdahale Kavramı.....	121
b. Kanunla Sınırlandırma/Hukuken Öngörülme (Kanunilik İlkesi)	127
i. Kanunilik İlkesine İlişkin Genel Kurallar	127
ii. Sendikal Haklar Bakımından Kanunilik İlkesinin Görünümleri	131
c. Meşru Amaçlara Uygunluk.....	135
i. Genel Olarak	135
ii. Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı	139
iii. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yaklaşımı	142
d. Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere ve Ölçülülük İlkesine Uygunluk.....	146
2. İncicilik İlkesi.....	151
II. SENDİKAL HAKLARA SAĞLANAN KORUMADA ETKİ DOĞURAN FAKTÖRLER	156

A. Sendikal Haklara Sağlanan Korumayı Başkalaştıran Tarihsel Süreç	156
B. Sendikal Haklara Sağlanan Korumayı Genişleten Faktörler	162
1. Dinamik Yorum Yöntemi.....	162
2. Bütüncül Yaklaşım Metodu	164
3. Devlete Yüklenen Pozitif Yükümlülükler.....	165
a. Pozitif Yükümlülüklerin Varlığını Zorunlu Kılan Sebepler	165
b. Sendikal Haklar Bağlamında Devletin Pozitif Yükümlülüklerinin Kapsamı	169
4. Uluslararası Sözleşme Hükümleri veya Organlarının Kararlarına Yapılan Atıflar	174
C. Sendikal Haklara Sağlanan Korumayı Zayıflatan Faktörler.....	178
1. Sendikal Hakların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde Düzenlenme Şekli	178
2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Birey Odaklı Yaklaşımı	179
3. Takdir Marjı Doktrini.....	181
a. Genel Olarak	181
b. Sendikal Haklar Özelinde.....	184
i. Emek-Sermaye Arası Dengeleri Konu Alan Durumlar.....	187
ii. Sendikal Hakların Özüne İlişkin Olmayan Durumlar.....	189
iii. Yeknesak Uygulamanın Mevcut Bulunmadığı Durumlar.....	192
iv. Sendika Hakkının Özel Muameleleri Garanti Altına Almaması	194
4. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Neoliberal Eğilimleri .	197
5. 1982 Anayasası Bağlamında Sendikal Hakların Çekirdek Alanı.....	200

BÖLÜM III
ANAYASA MAHKEMESİ VE AVRUPA İNSAN
HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHATLARI
İŞİĞİNDA SENDİKAL HAKLAR

I. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ KAPSAMINDAKİ SENDİKAL FAALİYETLER.....	206
A. Hakkın Anlam ve Önemi.....	206
B. Sendikal Düşünce Açıklamalarının Denetimindeki Kıstaslar	209
1. Düşünce Açıklamasını Dile Getiren Kişi.....	210
2. Düşünce Açıklamasının Yöneldiği Kişi/Organ.....	216
3. Düşünce Açıklamasının Dile Getirilme Yöntem ve Ortamı..	221
4. Düşünce Açıklamasında Kullanılan Dil.....	224
5. Düşünce Açıklamasının İçerik ve Bağlamı.....	233
a. Mesleki ve Ekonomik Menfaatleri Konu Alan Düşünce Açıklamaları	235
b. Siyasi Düşünce ve Kanaatleri Konu Alan Düşünce Açıklamaları.....	239
i. Anayasa Mahkemesinin Yaklaşımı	239
aa. Genel Olarak	239
bb. Kamu Görevlilerinin Hükümet Politikalarına Yönelik Düşünce Açıklamaları.....	240
cc. Mahkemenin Hukuksal Korumayı Zayıflatan Yaklaşımı	245
ii. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Yaklaşımı	250
6. Kamusal Müdahalenin Ölçülülüğü ve Caydırıcı Etki Sorunu	253
a. Ölçülülük İlkesi Bakımından Denetim	253
i. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Bakımından	253
ii. Anayasa Mahkemesi Bakımından	256
b. Caydırıcı Etki Sorunu	261
II. BİREYSEL SENDİKAL HAKLAR.....	264
A. Sendika Kurma ve Sendikaya Üye Olma Hakkı.....	265

1. Kişi Yönünden Hakka Yöneltilen Sınırlandırmalar	267
a. Kamu Görevlilerine Yöneltilen Sınırlandırmalar.....	267
b. Diğer Kişi Gruplarına Yöneltilen Sınırlandırmalar.....	272
2. Hakkın Kullanımına Sendikalar Tarafından Yöneltilen Müdahaleler.....	277
3. Zorunlu Sendika Üyeliği Sorunu	280
a. Sendika Üyeliğinin İradi Olması Yönündeki Ana Kural..	283
b. Sendika Üyeliğini Zorunlu Kılan İstisnai Durumlar	287
i. Kişilerin Sendika Üyesi Olmaya Dolaylı Şekilde Zorlandığı Durumlar	288
ii. Kişilerin Sendika Üyesi Olmaya Doğrudan Zorlandığı Durumlar	292
4. Sendika Üyeliğinin Terör Faaliyetleriyle İlişkilendirildiği Durumlar	296
B. Sendikal Ayrımcılığa Karşı Korunma Hakkı	302
1. Sendikal Ayrımcılığın Önlenmesinin Önemi.....	302
2. Sendikal Ayrımcılığın Bireysel Başvuru Yolundaki Görünümleri	305
a. Sendikal Ayrımcılığı İspat Sorunu	306
i. Genel Olarak	306
ii. Sendikal Ayrımcılığın Saptanmasında Kullanılan Kıstaslar	308
aa. Sendikal İşçilerin Durumuna İlişkin Kıstaslar....	309
bb. İşverenin Tutumuna İlişkin Kıstaslar	311
cc. Yargısal Sürece İlişkin Kıstaslar ve Uyulması Gereken Kurallar	313
dd. İdari Sürece İlişkin Kıstaslar	320
b. Bireysel Başvuruda Gündeme Gelen Diğer Sorunlar	322
III. KOLEKTİF SENDİKAL HAKLAR.....	326
A. Sendikaların İç İlişkilerini Düzenleme ve Kendi Varlığını Koruma Hakkı	327
B. Toplu Pazarlık ve Toplu Sözleşme Hakkı	333

1. Hakkın Anlam ve Önemi	333
2. Hakka Sağlanan Koruma	335
a. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Bakımından	335
i. Tarihsel Süreç Yönünden	335
ii. Hakkın Niteliği ve Gerekleri Yönünden	338
b. Anayasa Mahkemesi Bakımından	340
3. Hakka Sağlanan Korumada Öne Çıkan Temel Hususlar	344
a. Kamusal Makamların Takdir Marjı	344
b. Devletin Pozitif Yükümlülükleri	350
C. Grev ve Toplu Eylem Hakkı	355
1. Hakkın Anlam ve Önemi	355
2. Hakka Sağlanan Koruma	358
a. Uluslararası Çalışma Örgütü Bakımından	358
b. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Bakımından	361
i. Genel Olarak	361
ii. Mahkemenin Güncel İçtihadı Bakımından	365
c. Anayasa Mahkemesi Bakımından	369
i. Hakkın Kapsamı Yönünden	369
aa. Hukuki Düzenlemeler	370
bb. Mahkemenin Yaklaşımı	373
ii. Grev Eylemine Girişen Kişiler Yönünden	376
aa. Hukuki Düzenlemeler	376
bb. Mahkemenin Yaklaşımı	378
aaa. Politik Amaçlarla Girişilen Eylemler	379
bbb. Mesleki ve Ekonomik Menfaatlere İlişkin Eylemler	386
3. Grev Hakkının Sınırlandırılmasında Menfaat Dengesi Sorunu	391
a. Ortaya Çıkan Zarar Bakımından	392
i. İşverenin Uğradığı Zarar	392
ii. Ortaya Çıkan Kamusal Zarar	394
b. Uygulanan Yaptırım Bakımından	397

i. Mutlak Grev Yasakları.....	397
ii. Grev Erteleme Kararları.....	399
iii. Hakkın Kullanımını Zorlaştıran Çeşitli Müdahaleler.....	402
c. Eylemin Gerekçesi Bakımından	406
IV. TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME	
HAKKI KAPSAMINDAKİ SENDİKAL FAALİYETLER.....	411
A. Hakkın Anlam ve Önemi.....	411
B. Sendikal Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Denetimindeki	
Kıstaslar	414
1. Müdahalenin Konusu Bakımından.....	414
a. Bildirim veya İzin Prosedürüne İlişkin Sorunlar	414
b. Mekân veya Güzergâh Belirleme Sürecine İlişkin	
Sorunlar	419
i. Genel Olarak	419
ii. Taksim Meydanı'nda Düzenlenmesi Planlanan “1	
Mayıs” Gösterileri Yönünden	424
2. Müdahalenin Ağırlığı Bakımından	431
a. Başvuranlar Üzerinde Ağır Etkiler Doğuran Yaptırımlar	432
b. Başvuranlar Üzerinde Görece Hafif Etkiler Doğuran	
Yaptırımlar	436
3. Toplantı ve Gösterilerin Konusu Bakımından	441
a. Kamu Görevlilerince Gerçekleştirilen Siyasi İçerikli	
Toplantı ve Gösteriler.....	441
b. Barışçıl Niteliğini Kaybeden Toplantı ve Gösteri	
Yürüyüşlerine Kamu Görevlilerinin Katılımı	448
i. Anayasa Mahkemesinin İlk İçtihatları.....	449
ii. Anayasa Mahkemesinin Güncel İçtihadı	452
iii. Kamusal Makamların Geniş Takdir Yetkisinin	
Vurgulandığı İçtihatlar.....	458
4. Olağanüstü Hâl Döneminde Getirilen Sınırlandırmalar	
Bakımından	463
a. Tehlike ve Risklerin Somutlaştırılmadığı Müdahaleler ...	465

b. Hukuki Belirlilik ve Öngörülebilirlik İlkelerine Aykırı Müdahaleler.....	468
SONUÇ	471
KAYNAKÇA.....	483